

РЕПОРТАЖ ОТ ВЕЧЕРТА

„АНЖЕЛИНА ПЕНЧЕВА – ПРЕВОДАЧ НА МЕСЕЦ ФЕВРУАРИ“

В ЛИТЕРАТУРНИЯ КЛУБ НА СТОЛИЧНА БИБЛИОТЕКА,

18.02.2020 г., 18.30 – 20.00 ч.

Петър Чухов: Добър вечер и добре дошли на поредната ни проява! Приветствам ви и от името на г-жа Цинзова, директор на Столична библиотека.

Тази вечер чествуваме преводача на февруари и за нас в Столична библиотека е изключително удоволствие, че това е г-жа доц. д-р Анжелина Пенчева (ръкопляскания).

Преди да излязат нещата извън контрол с помощта на Емил Басат и доц. Добромир Григоров, аз ще прочета една сравнително кратка биография на доц. Анжелина Пенчева.

Тя е родена на 10 април 1957 г. През 1981 г. завършва специалността „Славянска филология“ в СУ „Климент Охридски“. През 1998 г. защитава докторат по чешка литература в Карловия университет в Прага. Работи като референт в министерството на културата, като редактор в ДИ „Народна култура“ и в Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“. Преподава дълги години като хоноруван асистент в различни университети – Софийския, НБУ и други. През 2003 г. се кандидатира за хабилизация по специалността чешка литература и от 1 юни 2003 до 1 февруари 2019 е доцент по чешка литература и славянски литератури в Югозападния университет в Благоевград. От 2019 г. е преводач на свободна практика. Освен основната си академична специализация „Чешка литература“ Анжелина Пенчева чете лекции по теория на превода, редактиране на преводни текстове, различни видове специализиран превод и други. Има и различни научни публикации по проблеми на художествения превод. Превела е около 40 заглавия чешка проза, сред които книги на най-изтъкнатите чешки писатели – Карел Хинек Маха, Карел Чапек, Ярослав Хашек, Бохумил Храбал, Милан Кундера, Иржи Кратохвил, Яхим Топол и други. Има голям опит като синхронен и консекутивен преводач, на

различни правителствени срещи на високо ниво. Член е на Съюза на преводачите в България, а от 2019 г. е член и на УС на СПБ. Член е на редакционната колегия на сп. „Хомо бохемикус“. Работила е като кореспондент на чешкия всекидневник „Право“, на чешката секция на ВВС и на различни чешки радио- и телевизионни програми. През 2010 г. ѝ е присъдена наградата „Премия Бохемика“ на Чешкото сдружение на писателите за най-добър чуждестранен преводач на чешка литература за въпросната година. През 2019 г. е наградена с грамота за преводаческата си дейност от Министерството на културата в България.

Дами и господа, Анжелина Пенчева! (ръкопляскания)

И сега, както казах, каня Емил Басат, за да внесе хаос в реда.

Емил Басат: Благодаря! Това е любимото ми занимание!

Анжелина Пенчева: Искам да направя едно уточнение, защото тук са мои изключително близки приятели. С Емил се познаваме от много години, бяхме колеги в Университетско издателство, имаме незабравими преживявания оттам и ето и сега съдбата ни среща отново.

Емил Басат: Ще ви прочета нещо, което написах в трамвая, докато пътувах насам. Не че не съм се готвил предварително, изчел съм толкова много неща!

Докато се готвех за тази вечер, така се накундерих и се накратохвих, че се успокоих едва след като се намахам. И след като всичко това се случи, по-късно ще обясня моето отношение към Анжелина като човек и как тя се отразява в своите преводи, защото това, което тя превежда, е част от нейната същност, та така намахан, сега давам думата на Добромир Григоров, доцента и доктора, и бивш студент на Анжелина, да ви въведе в темата Анжелина Пенчева. Защото това си е тема за книга, даже не за книга, а за дисертация или за серия от мероприятия, а не такава една, едничка вечер, нали?! И затова наострете уши и слушайте, защото най-хубавото предстои, и да знаете – това беше само за подгриване! И не забравяйте да ръкоплещите! (смях)

Добромир Григоров: Добър вечер, уважаеми гости, добър вечер на всички! Много се радвам да ви видя тук, както и на възможността да представим Анжелина Пенчева.

Естествено е да изпитвам сценична треска, тъй като я познавам от студентските си години в 159-а аудитория на Софийския университет. Но идвах насам с нагласата да разговорим иначе неразговорливата ни събеседничка. (смях)

С Емил Басат сме нетърпеливи да поговорим поне за част от авторите, върху чиито преводи е работила Анжелина, и как ги е избирала.

Най-напред обаче ще започна с наградата „Премия Бохемика“ на чешкото Сдружение на писателите, която Анжелина получи през 2010 г. за популяризирането на доброто име на чешката култура зад граница. Тази награда през 1998 г. получи преводачът Вътьо Раковски. През 2006 г. с нея бе наградена Маргарита Кюркчиева. И двамата я получиха на една доста напреднала възраст. През май 2010 г., когато получи „Премия бохемика“, Анжелина наскоро беше навършила 50 години.

Анжелина Пенчева: Да вметна, че се оказа, че аз съм последната, получила тази награда и с парично изражение. Оттогава насам тя е само морална.

Добромир Григоров: Всъщност наградата е учредена през 1993 г. и първата ѝ носителка беше преводачката от немски език Сузана Рот, която не знам дали доживя 47 години, като в професионалната ѝ биография ще откриете всички заглавия на Милан Кундера, както и цялото творчество на Бохумил Храбал, заедно с редица други автори. Част от историята на наградата е и Анжелина Пенчева (ръкопляскания).

И така, Анжелина Пенчева започва преводаческата си професионална биография в първата половина на 1980-те години. Репертоарът от автори, с които тя дебютира, е повече от класически –Карел Чапек, Бохумил Храбал, превежда Владимир Неф. Един от любимите ѝ автори е Владимир Парал, чиито преводи планира от доста време и към когото се върна отново през 2017 г.

Първият ми въпрос е следният: Как Анжелина преживява постепенното маргинализиране на такива големи имена като Бохумил Храбал или Владимир Парал?

Анжелина Пенчева: Маргинализиране в Чехия или?

Добромир Григоров: Ами не само.

Анжелина Пенчева: Много интересен въпрос. Той не е като за встъпителен, малко ме изненадваш, но ще отговоря.

Сега, случаите са различни. Първо има едно маргинализиране на художествената литература изобщо, на интереса към нея в световен мащаб. Ние като университетски преподаватели го знаем най-добре, няма какво да се лъжем.

Специално за Владимир Парал, който е наричан Карел Гот на чешката литература (смях), да, да, още е жив и здрав и може би все още продължава да пише. На него се гледа лековато, писал е и фантастика и криминални неща, но аз мисля, че дори в критическите среди започва едно преоценяване на продукцията на Парал до преди 1989 г. След това да, той се комерсиализира, в началото прави голям бум, издава книги със заглавия като „Плейгърлс“ I и II, филмирани, после човекът откровено отиде в комерса. Но той е един, разбира се, не от ранга на Храбал, но писател с гражданска смелост навремето. Ще направя малко реклама на книгите, които съм превела напоследък – една от тях е „Любовници и убийци“, съвсем скоро ще излезе. Заглавието е много фрапантно, но не се подлъгвайте, няма нищо общо с комерса, това е една невероятна сатира на социалистическия строй и главно на някои негови характеристики и стереотипи – безпощадна сатира, каквато според мен никой друг не е написал досега. Тази книга не че беше забранена в Чехия, но дълги години беше „потулена“. Спомням си един разговор с Янко Бъчваров, който ми казваше, че това е най-силната книга на Парал. Аз тогава не бях я виждала, но той ми каза, че няма как тя да бъде издадена в ония години у нас – в нея има любов, убийства, алюзии с Библията и с какво ли не, така че горещо ви я препоръчвам. Няма никакъв катарзис в края и всичко е толкова ужасно, че няма накъде.

Ти ме питаше и за Храбал. С Храбал историята е друга.

Ти помниш, че преди няколко години имахме една много силна конференция и аз там с голямо изумление разбрах от чешките колеги, че Храбал в Чехия все по-малко се чете. Не ми се вярваше. А ето в България обаче, и това беше една приятна изненада за мен, като пуснах ревю във Фейсбук за излизането на втората му най-добра книга според мен – „Прекалено шумна самота“, – то имаше изключителен отглас. Оказа се, че Храбал има, и след дългата пауза в издаването му у нас, много вдъхновени,

встрастени, запалени фенове. Даже съм им пращала в електронен вид книгата още преди да излезе. Така че мисля, че Храбал си остана в България едно голямо и силно име. За Чехия не мога да преценя.

Добромир Григоров: Ще поясня: следих статистиките с продажбите на книгите на Бохумил Храбал от началото на 1990 г. до сега. В началото на 90-те години писателят разрешава да го издават множество издателства и книгите му излизат в огромни тиражи. Само „Обслужвал съм английския крал“ като самостоятелно книжно тяло има тираж около 100 000. През 2015 г. общият тираж на всички книги на Бохумил Храбал, които се продават на територията на Чехия, е под 3000.

Анжелина Пенчева: Мога само да съжалявам за това. Все пак да спомена, че Храбал е много известен и чрез своите филмови адаптации, за някои от които знаете – „Подстригване“, „Строго охранявани влакове“, носител на „Оскар“, „Чучулиги на конец“, „Обслужвал съм английския крал“ с нашия актьор Иван Бърнев в главната роля. Това са много силни филми, много популярни в Чехия. Може би хората просто не четат. А то и Кундера, това е интересно, вече не е толкова популярен в Чехия.

Добромир Григоров: В началото на 90-те години, когато паднаха всякакви издателски забрани, идвало ли ти е наум да вземеш, както наскоро седна и преведе Вл. Парал, една негова стара книга, на която много държиш и която намиращ за класика? Живееш ли със съзнанието, че всяко едно преводаческо поколение следва да компенсира някакви липси, които времето по някакъв начин е предизвикало?

Анжелина Пенчева: Тук имам колеги, които превеждат по грантове, защото, да си кажем истината, от славянските литератури днес се превежда само ако съответното правителство или организация е отпуснало грант. Може би има единични изключения, но те само подчертават правилото. Но ако говорим за класиката, политиката на тези грантови учреждения е по-скоро за подкрепа на най-нови автори, това донякъде ограничава нещата. Но аз мисля, че има още много какво да се издава и да се допълва от класиката и затова съм много щастлива за тома на Карел Хинек Маха. Вярно е, че излезе с дванайсетгодишно закъснение, но все пак излезе. Това е една велика книга! Надявам се следващите поколения да продължат тази плодотворна линия.

Има голям срив в превода на поезия от чешки, за разлика от превода от полски, където се поддържа едно много добро ниво. Просто хората не желаят да превеждат поезия.

Добромир Григоров: В твоята биография няма да открием преводи на поезия. Кои са любимите ти имена, с които би се заела да преведеш?

Анжелина Пенчева: Е, не, не! Аз, да си призная всъщност не чета много поезия. Превела съм единствено един малък бисер, шедьовър на Бохумил Храбал (*Adagio Lamentoso*). Донесла съм и един малък откъс от Хашек, който е поезия, но пародийна. Доротея Монова ми оказа доверието и ми възложи да преведа стихосбирката на Яхим Топол „Обичам те до лудост“ – преводът е готов, остава ми да я доредактирам, ще ѝ направим една хубава премиера. Така че – очаквайте!

Добромир Григоров: Превела си два много сериозни текста на Вацлав Хавел – есето „Слово за словото“ и пиесата „Largo desolato“. Нашата културна среда ражда парадокс – за Вацлав Хавел на български са издавани повече биографии, отколкото негови произведения. Защо според теб Хавел засега не се случва в България?

Анжелина Пенчева: За пиесите мога да кажа съвсем конкретно, защото тогава работех в издателство „Народна култура“. То не е много за разказване, но... Това е история, която носи пяната на онова време. Държа да го кажа и в памет на една моя близка приятелка – Яна Маркова, която беше превела тези пиеси. Няколко мандата беше директор на нашия културен институт в Прага, беше си от така наречената номенклатура, казано директно – племенница на Тодор Живков. В един момент в издателството цъфва един господин, среща се с директора и казва: „Мен лично Вацлав Хавел ме е упълномощил да се спрем това издание и каза, че не може да го превеждат комунисти.“ (Всъщност същинската цел на тази интервенция беше пиесите да се преведат от неговата съпруга; и двамата вече са покойници.) Аз онемях, като чух това – беше 1992 г. И типично по овенски, с дързостта на младостта си тогава, се хванах и написах едно писмо до шефката на кабинета на Хавел. В него описвах случая и питах има ли такъв човек, изпратен от Хавел, който твърди, че комунисти не може превеждат творбите му. Тя ми отговори, че такава глупост, че не могат да го превеждат комунисти, Хавел никога не би казал. Мисля, че нашите демократи могат доста да се поучат от Вацлав Хавел, чиято история е добре

позната на бохемистите у нас, известна е биографията му – наистина е пострадал от тоталитаризма, както твърде малко други хора.

Добромир Григоров: Попитах за Хавел, защото скорошни абсолвенти на нашата специалност възприемат липсата на негови пиеси като осезаема липса. От позицията на своята 25-годишна възраст те прехвърлиха вината за това на всички предходни поколения преводачи.

Анжелина Пенчева: Впрочем, някои от пиесите на Хавел са почти непреводими за мен. Ти знаеш, че в тях има безкрайни игри на думи, много препратки към времето, в което са писани, но аз лично смятам че трябва да ги има на български. Специално пиесата „Largo desolato“ е уникална, една абсурдистка пиеса, за съжаление не е излизала отделно. Докато „Слово за словото“ излезе наскоро наново в превод на Мартин Младенов. Пиесата се намира само в стари броеве на „Панорама“ и аз се ангажирам и двете неща, за които говорихме, ако ми разрешат, да ги пуснем във Фейсбук.

Добромир Григоров: Предлагам да встъпим в 90-те години, за да ги изживеем отново. Как реагира на пороя от нови и непознати заглавия, които заляха книжния пазар у нас и в Чехия?

Анжелина Пенчева: За мен това беше много шоков момент, защото до 1990 г. първите месеци аз работех все още в изд. „Народна култура“, бях свикнала да получавам целия книжен обмен – чешки и словашки, често да ходя в тези държави и да общувам с издатели и писатели – и изведнъж всичко това изчезна за мене. Кризата удари нашето семейство, един период, за който не искам да си спомням, аз вече няха никаква възможност да ходя в Чехия и за чешката, полската и литературата от другите славянски езици настана абсолютен колапс. Първо, нищо не се издаваше, и второ, нищо не постъпваше у нас. Ако погледнете чекмеджетата на Народната библиотека, тази дупка не е запълнена изобщо. И в Чехия беше същото – един таймаут, както го нарече един наш колега и приятел; там бяха решили, че имат морален дълг към забранените книги, и това продължи 5–6 години. Това донякъде е така и не е така, после излезе един речник на авторите, излизали от 1990 до 1995, и в него имаше 4000–5000 заглавия. Впоследствие кризата се преодоля.

Емил Басат: Понеже стана дума за 90-те години, аз ще си позволя да кажа няколко думи за моето приятелство с Анжелина. Защото то е от

Университетско издателство. Тя ми беше нещо като подчинена, защото аз бях шеф на маркетинга.

Анжелина Пенчева: Работех в склада. Три години бях там.

Емил Басат: За мен една от двойките, с които съм имал шанса и удоволствието да общувам семейно – едната е Величко Тодоров и Галя Белинска, другата е тази на бохемистите Анжелина и Владо Пенчеви. Владо даже стана и професор, а отскоро е и директор на Етнографския институт с музей при БАН.

Още не сме стигнали в хронологията до Кратохвил, но аз искам да кажа нещо по този повод.

Езикът на Кратохвил толкова добре пасва на характера, на натюрела на Анжелина, която е нахакана, разчорлена, бурна, хаплива, иронична и внимателна – тя разбунва всичко край себе си и се носи като хала през нещата от живота. И писането, и превеждането ѝ са израз на нейната същност. Тя е бързорека, тревожна, като се вълнува, започва да заеква от вълнение и да се усмихва.

При нея има един езиков разгул, езиков шемет.

И затова искам да ѝ задам въпроса: Какво правиш, когато езикът не достига, колкото и да го разтягаш. И колко езика имаш в себе си и как се постига мярката? Как сама се озаптяваш?

Анжелина Пенчева: За да довършим темата за Хавел, искам да добавя още нещо. Сигурно се питате какво стана с пиесите на Хавел, която трябваше да излязат в „Народна култура“. Директорът на издателството Сергей Райков се уплаши, не издаде пиесите и след това и никой друг не прие да ги издаде. Но какво да се прави – такива бяха времената, падат жертви.

Но да се върнем на въпроса за езика, който е централен.

Аз съм от преводачите, които дори малко избиват на сухарщина, които държат да са много верни на оригинала – не само лексикално, и не само граматично, но и като модус, като експресия – това просто е сине ква нон.

Не зная доколко съм успяла да уцеля мярката, старая се да не прекалявам, може би понякога дори малко снижавам тона на експресията.

Друг е въпросът, че човек, който не живее системно във въпросната държава, малко трудно може да оцени кое е експресивно, кое е обидно, кое не е.

Ето ви един случай с чудесната книга „Магория“ на Александра Беркова, която така си мина без следа – аз наричам такива книги имагинерни, фантомни книги – уж ги има, пък всъщност ги няма. Та тази книга аз кръстих „Абсурдия“ (излезе заедно с друга новела на авторката, „Убийствена любов“, чието заглавие носи томчето). Както знаете, „магор“ на чешки означава болен, леко луд, шашав. Питах тогава Беркова дали мога да кръстя новелата „Абсурдистан“, тя ми отговори: „Не, не, аз не съм го мислила така. Имах предвид Магория да звучи като цвете, като камелия. Това е метафора на Чехия, а аз все пак обичам Чехия.“

Ето това никога не би ми хрумнало като преводач на книгата. Това е и виждането на автора. И друг път съм имала случаи, в които съм общувала с живи автори, те са ме коригирали. Покойният приятел Владимир Мацура ми казваше, че съветва всички преводачи, по възможност, когато авторът е жив и достъпен, да общуват с него. Той самият ми е пращал списък на неща в романите му, които чужденец може би не би разбрал. Та винаги има риск, но ние трябва да направим всичко, което зависи от нас, за да стане преводът ни добър.

Сега за езика. Навремето в „Народна култура“ работеше Димитри Иванов, който разказваше с наслада следния виц: „Един си свирукал нещо на окарина и друг го попитал какво свири. Свирачът отговорил: „Ами Бранденбургския концерт.“ „А как така го свириш на окарина, ами че за него трябва орган.“ „Е, каквото имам, на него свиря!“

Та така е и с езиците – има по-богати, има и по-бедни и това си е един сложен проблем при превода. Има толкова много експресивни книги на чешки, които както и да се мъчим, не можем да преведем адекватно докрай на български – правим винаги нещо компромисно. За тези, които не са от гилдията – това е например проблемът с разговорния чешки език, който обаче е много далече от книжовния, има различни степени, просто е друг, паралелен език. И аз съм се примирила, че може само компенсаторно да се маркира по един или друг начин.

В българската преводаческа теоретическа школа се шири мнението, че всичко може да се преведе адекватно. Според мен нищо не може да се преведе адекватно.

Добромир Григоров: Имам въпрос, свързан със социалния статус на преводача, и с неговия социален престиж. До 1989 г., както знаем, високият социален престиж на преводача предполага да съсредоточи усилията си предимно върху превода, докато работата по популяризацията на книгата остава грижа на издателите и разпространителската мрежа. Това е едно от условията всъщност на централизирания пазар по онова време. След 1990 г. част от преводачите трябваше да преживеят шока от необходимостта да бъдат мениджъри на своите собствени преводи. Ти как разпознаваш себе си в тази ситуация днес?

Анжелина Пенчева: Честно казано, не ми се е случвало, аз нямам данни за мениджър. Ако имах...

Сега превеждам разни книги, но те потъват, разбирате ли, сред най-близките ми приятели, и ако направим премиера, ги прочитат 15–20 души. Искам да кажа нещо обнадеждаващо – не се е задвижило, но преди петнайсетина години опитахме да убедим чешката комисия за грантовете да пускаме преводите си електронно, по онова време опцията беше Литернет. Така хем преводачът нямаше да си дава половината пари на издателя, който, ако продаде книгата, си взима тази сума обратно, тоест, не е застрашен от никакъв финансов риск (но иначе пък никой няма и да издаде чешка книга – нека си кажем нещата откровенно). Второ, книгата щеше да достигне до много по-голям брой читатели, отколкото в хартиения си и доста скъп вариант. Но чехите се уплашиха тогава, идеята им се видя твърде смела. Новият шеф на фонда, Радим Копач, ме увери, че времената са променени и аз мисля да се обърна към него за бъдещите ни проекти. Малко съжалявам, че не съм била в достатъчна степен мениджър на книгите от чешки език, но не забравяйте, че става дума за времена, в които нямаше Гугъл, нямаше Фейсбук. Сега нещата са променени и бих пропагандирала всяка следваща книга, която ще преведа. Дори вече го правя.

Добромир Григоров: Сега следва един доста по-закачлив въпрос. В списъка с преводите на Анжелина Пенчева открих една обсеция, която накратко ще нарека Иржи Кратохвил. Анжелина е допуснала емблематична грешка в списъка – последният ѝ превод, романът „Нощни работи“ на изд.

„Парадокс“ от 2019 г., с автор Яхим Топол, е посочен като роман на Иржи Кратохвил (смях).

Анжелина Пенчева: Забелязах, забелязах и мисля, че го поправих, но явно не съм го поправила навсякъде.

Добромир Григоров: Досещате се, че става дума за едно въведение в един от любимите автори на Анжелина – Иржи Кратохвил. Какво според теб още си струва да се преведе?

Анжелина Пенчева: Бих превела много неща. Ох, не знам от кое да почна – не всички обаче, не всички. Последната книга, която преведох от него, беше „Хотел „Авион“. Той е изключително сложен автор и за четене, и за превод. Не само сложен, той е брутален, кошмарен в някои свои мотиви. Първата книга, която преведох от него, издателят отказваше да я пусне (доколкото помня, накрая я пусна без указване на издателството), защото вътре имало грозни, отвратителни неща, каквито не би трябвало да има в художествена литература. Става дума за сборник с негови разкази, надявам се, ако остане време, да ви прочета един от тях. Боя се, че каквото и да преведа от Кратохвил, читателската му аудитория у нас ще е твърде малка. „Нощно танго“ не, например „Среднощна песен“ – да, много е силна, тази книга на всяка цена. Е, какво пък, мога да ги превеждам и за себе си. Да, прав си, че имам открай време слабост към него, „Лека нощ, сладки сънища“ е чудесна.

Емил Басат: Тъй като още съм под впечатлението от прочетеното от Кратохвил, бих искал да кажа нещо за неговия език. Това е някакъв език без задръжки и финтифлюшки, един гаменски, уличен език, език на истински хулиган и аристократ, едновременно Бърно и бърненският пеят просто върху перото му, това е една истинска езикова вакханалия, пир за слуха и езика. Всичко се случва като в някакъв фантастичен филм, смесица между гротеска, фарс, комедия и трагедия едновременно. Така живо е всичко, сякаш го прожектират на екран или читателят е включен в действието, което се мени всяка минута, всичко е изпипано до последния детайл и не остава нито миг съмнение, че наистина се случва.

И тук майсторството на Анжелина като преводач се е разгърнало в пълната си сила. Тя владее българския език, с всичките му нюанси, така владее и чешкия език, всичките му сленгове, и играе непрекъснато с времената.

Играта с времената и героите, и езика е непрестанна, авторът е като някакъв кукловод, който разиграва куклите си марионетки, строи и събира цели квартали, мести гробници в центъра на разрушения от войната Бърно – аз затова казвам, че за мене „Хотел Авион“ е от най-потресающите книги от Кратохвил. И в тоя танц на смъртта живите и мъртвите съжителстват на равна нога и през всичко това се чуват йерихонските тръби на времето, което руши и сънищата и превръща действителността в безкрайно бесовско хоро, в което човекът си търси място под небето. Мощно въображение, в което сън, действителност и реалност се сливат, няма граници за въображението, езикът е като побеснели коне, които препускат през полетата на смъртта и живота, и човекът сред този свят е крехък, уязвим, раним, търсещ опора и спасение. А смехът там, иронията, гротеската, това е смях от който ви побиват тръпки. Сякаш всички демони са изпъззели от преизподнята на войната и играят бесовския си танц. Живи и мъртви играят под диригентството на Кратохвил.

И отново искам все пак Анжелина да прочете нещо от този голям писател. Аз съм си подбрал някои откъси, но това не е моя работа сега, защото тя е преводачката, тя е героинята на тази вечер. И понеже говорим за нея като преводач, нека я уважим тя да прочете няколко откъса. Стига с тия академични речи.

Анжелина Пенчева: Добре! Ще прочета откъс от една от любимите ми книги, онази, която беше неприета навремето от издателя, „Любов моя, постмодерна“, книга с разкази. Признавам си, че поне една трета от внушенията на Кратохвил, от алюзиите в този текст не съм ги разчала, това е безусловно. Кратохвил пише, че тази книга е парафраза на „Минутни романи“ от Петер Алтенберг, австрийски писател. „Минутни“, защото можеш да прочетеш всеки от тях, докато се качваш с асансьора. И защото в ядрото на всеки от разказите на Кратохвил има по едно изречение от един от разказите на Алтенберг. И какво мислите? Жалко, че Панайот Карагъзов не е тук тази вечер, той ми набави един чешки превод на Алтенберг от 1930-те години, още си го пазя. И чета аз, препрочитам, три четири пъти подред, да открия тези изречения-ядра, но няма и няма нищо такова. Стана ми интересно и от теоретична гледна точка, като специфична междутекстовост, затова писах на Кратохвил да ми съдейства. Тогава кореспонденцията минаваше през съпругата му (Кратохвил отказваше да ползва имейл), и тя

ми писа: „О, моля ви се, мойто момиче, няма такива неща, той си ги измисля тези работи, за да бърза преводачите“.

Сега ще ви прочета един разказ – той е от по-ранните на Кратохвил, така че не е толкова драстичен, колкото са по-късните му творби. Казва се „Урок по семиотика“, защото тук сме много езиковеди и филолози. Ще ви хареса на всички. Има дълбок политически подтекст, който лесно ще схванете.

„Тя се казваше Яна, обаче аз ѝ виках шведката...“, и т.н. (смях и ръкопляскания)

Добромир Григоров: Уважаеми гости, за днес оставихме за десерт преводите на Милан Кундера.

Анжелина Пенчева: Ами аз не нося нищо от него.

Емил Басат: Май ще трябва да правим втора вечер! Да се накундерим.

Добромир Григоров: Кратко пояснение за непосветените в това, пред какви препятствия са изправени преводачите на Милан Кундера от самия него. Анжелина пази кореспонденцията си с писателя, който отговаря на нейни въпроси. В писмата си Кундера обяснява подробно какво трябва според него да се преведе, какво не е допустимо, като обикновено тези писма завършват с изречение, в което той услужливо припомня, че неспазването на неговите изисквания означава неспазване на клаузи в договора за превод, и че то може да се санкционира по правен път. Ти как разплиташе подобни ситуации?

Анжелина Пенчева: Е, аз общувах с него в крайната фаза, когато превеждах „Непосилната лекота на битието“ и редактирах „Шегата“. Преводачът на „Шегата“, Васил Самоковлиев, дори се обиди от претенциите на Кундера и каза, че едва ли не повече няма да го превежда. Е, да, Кундера си е примадона.

Донякъде той беше абсолютно взискателен, защото си е патил от преводачи – един от тях, превеждайки „Шегата“, е махнал цял герой и няколкото глави, където той е централна фигура – защото не му харесали и му се сторили излишни?!? Представете ли си, без да пита! И затова е обяснима и реакцията на Кундера. Доколкото знам, той иска пробен превод

от всеки един роман, който предстои да излезе, и го дава на свои хора в Чехия и Франция за проверка.

При мен имаше една-две забележки. Не искаше да се употребява думата „шушляк“, но аз настоях да остане, защото действието се развива в 50-60-те години и това е култова дума за времето. Също да не бъдело „милиционер“, а „полицай“ и благодарение на Владо Пенчев аз наистина след години разбрах, че в Чехия е имало и полицаи при социализма. И, трето, в книгата „Животът е другаде“ той изрично беше инструктирал навсякъде при думите, които се употребяват за майката на героя, да се спази неговият изказ – майка, майчице, маминка. Постарах се да спазя това изискване, но далеч не беше възможно навсякъде. Имаше например един момент, в който майката има любовна авантюра с някакъв художник, описва се първата им любовна среща, и нямаше как в тази ситуация да напиша „маминка“ или „майчицата“. От писмата помежду ни личеше, че Кундера зорко бди над качеството на преводите му. Впрочем, той поиска огромни пари според тогавашните български стандарти за „Непосилната лекота на битието“ и за „Шегата“. Най-странното е, че „Народна култура“ ги плати, а после не издаде книгите и чак след много години те излязоха в „Колибри“. С тези пари, това знам от тогавашния директор на „Народна култура“, Кундера е купил прекрасен бял роял за дом за слепи деца на Витоша, но е забранил този факт да се оповестява.

Емил Басат: Разкажи историята за заглавието на „Непосилната лекота на битието“.

Анжелина Пенчева: Аз съм я разказвала много пъти, тя излезе и в специалния брой на „Литературен вестник“, посветен на Кундера, но ще я споделя отново.

Преди да го преведа аз, романът бе известен у нас като „Непоносимата лекота на битието“ и това заглавие си се спрягаше така. Превеждам аз и някъде по средата откривам, усещам, че заглавието не трябва да бъде такава. Искам непременно да кажа, много се спори по това дали преводачеството е творческа дейност или не, може да не е творческа, но това е една артистична дейност все пак, която изисква талант, дух. Та в един момент, както превеждах романа, може би защото това съвпадна и с тежкото заболяване на баща ми и неговата смърт и аз съм била много чувствителна по онова време, та в един момент усетих, че не е „непоносимата“, а трябва да е

„непосилната“ лекота на битието. Наложихме се с моя редактор Стефан Бошнаков, който имаше известни резерви, но се съгласи заглавието за „Съвременник“ да бъде това, което предлагам аз. Десет години по-късно правим книгата за Колибри. И тогава аз най-случайно попадам на малка статийка от една студентка в бохемистичното ни списание. В нея тя спори, че в големия чешки речник за думата *nesnesitelný* няма отбелязано значение „непосилен“. Отварям аз речника и се оказва, че е вярно. Като един съвестен преводач, се зарових в различни преводи на книгата на други езици. Там се срещат и двата варианта. Съответно казвам на Силвия Вагенщайн, на етап, когато романът е на коректури, че заглавието все пак ще е „Непоносимата лекота...“. Тя реши да пита самия Кундера. И наистина, те отидоха с Раймонд при Кундера, обяснили му случая и го попитали какво мисли. Той им отговорил, че точно такъв смисъл е искал да вложи в заглавието – непосилна лекота на битието, като контрапункт на „тежест“. Ето един добър пример за младите преводачи – как трябва да се работи. Това е плод на преводаческата ми интуиция и заглавието, което предложих, с времето се наложи (ръкопляскания). Често се шегувам как сме обяснили на самия Милан Кундера какво е искал да каже.

Бих искала да прочета още някои неща, приготвила съм си няколко текста, но може би ще е най-добре да прочета откъс от книгата, която предстои да излезе в „Колибри“ – „Моритати и легенди“ на Иржи Кратохвил. Дали пък Кратохвил не се е вдъхновил от Храбал – той има безброй препратки в книгите си, цели заглавия, дали цялата му поезика не идва точно от тази книга на Храбал?

Ето. Аз все пак ще ви прочета нещо от „Моритати и легенди“ – една ранна негова книга. Някои от вас знаят, че Храбал е виден представител на чешкия ъндърграунд. Един такъв сивичък, дребничък, обаче се е вихрил, както малцина са се вихрили. Дори смъртта му е загадъчна, уж пада от покрива на психиатричната клиника, където се е лекувал, докато храни гълъбите. Има и версия, че се е самоубил. От цялата му тогавашна тайфа никой не е умрял от естествена смърт – или се е самоубил, или се е подпалил в леглото си от неугасена цигара, или не знам какво.

(чете откъса за бирата)

Добромир Григоров: Имате думата за въпроси към Анжелина Пенчева.

Милена Милева: ИСКА ли да работи и да сподели опита си с млади преводачи?

Анжелина Пенчева: Винаги съм го правила с удоволствие и сега, след като не съм в университета и имам повече време, точно исках да кажа на младите колеги, които са тук, че с радост бих им помагала за всичко. Освен това отдавна си имам и един замисъл да споделя опита си за трудностите при превода конкретно от чешки език – да направя едно книжле в интернет в помощ на младите. Много се радвам, че вече има и немалко прекрасни млади преводачи бохемисти.

Емил Басат: Милена зададе много хубаво въпрос, но аз бих го допълнил и бих го отправил и към двама ви:

Какво се случва с бохемистиката в България и с българистиката в Чехия?

Анжелина Пенчева: То вече какво се случва с бохемистиката в България се вижда. Не искам да съм лош пророк, причините са много, випуските са все по-малки. За съжаление това беше и причината аз преждевременно да се оттегля от университета в Благоевград по свое желание. Младите хора нито искат, нито могат, нито имат способностите да учат, а за един труден чужд език това е задължителна предпоставка. Така че аз и съжалявам, че в моя университет – ЮЗУ в Благоевград – бохемистиката приключи още преди 5–6 години, но донякъде и се радвам, защото няма смисъл да се поддържа нещо изкуствено. Слава богу, в Софийския университет нещата са добре.

Емил Басат: Добромир Григоров беше лектор в Прага. И аз имах възможността да бъда там точно, когато нещата замираха. Но все пак нека чуем и неговата гледна точка. Вярно е, че това по начало е съдба на българистиката в цяла Европа. Това се засили след като се закри Центърът по българистика – независимо по какви причини.

Добромир Григоров: Драги Емо, ще ти отговоря когато и аз имам някакъв юбилей. Тази вечер е на Жени и тя отговори.

Уважаеми гости на вечерта, предлагам да поздравим още веднъж Анжелина и да ѝ благодарим за всички нейни добри преводи! (ръкопляскания)

Анжелина Пенчева: И аз благодаря на водещите, момчета, страхотни бяхте, много ви обичам!

Емил Басат: Искам да кажа, че от името на Съюза на преводачите, в чийто управителен съвет имаме удоволствието отскоро да бъде и Анжелина, тук е и председателката на Съюза, г-жа Веселина Райжекова, аз от мое лично име съм и поднесъл тази роза. Събрал съм доста материал за бъдещата чешка книга, отправям молба и покана и се надявам колегите бохемисти да откликнат и през 2022 г. да можем да се похвалим с книга, посветена на преводачите от чешки език.

Много благодаря на всички, които уважихте тази вечер нашата Анжелина. Най-големи са благодарностите ми към нашите домакини – Столична библиотека. Искам да благодаря специално на директорката на библиотеката, г-жа Цинзова, която много щедро е предоставило домакинство на нашия Съюз на преводачите. Благодаря на Петьо Чухов за прекрасните вечери, които осигури и продължава да осигурява, защото това е едно невероятно място, където се събира интелектуалният елит на София. И тези хора, преводачите, които така или иначе винаги са били negliжирани, тук получават своето достойно представяне. Още веднъж благодаря на всички вас и до нови срещи! (ръкопляскания)

Записа: Емил Басат